

PADLOPER NIEUWSBRIEF

17.10.2016

afdeling Groningen.

- Inhoud : - Van het bestuur
- Mededelingen en ingekomen
- Excursieverslagen
-
➤ Van het bestuur :

Beste leden,

Weer een Nieuwsbrief vol verslagen van onze activiteiten.

In de Agenda en op onze website vindt U de komende excursies en lezingen. Informatie over een tussengevoegde lezing over het bevorderen van Natuur in de stad en Operatie Steenbreek vindt U hieronder bij de mededelingen.

Als U ideeën heeft over excursiegebieden of –thema’s of betreffende lezingen dan kunt U de excursiecommissie assisteren door die ideeën door te geven aan de secretaris:

secretaris@ groningen.knnv.nl of op tel. nummer 050-4031953.

En dan nog het volgende

Wij vragen Uw aandacht voor de hierna volgende herhaling; er komen nogal veel vacatures in ons bestuur. We zouden een reactie van U zeer op prijs stellen. De beide overblijvende bestuursleden krijgen anders wel een erg zware taak. **Meld U aan.**

Herhaling :

Het bestuur roept gegadigden op zich aan te melden voor de volgende vacant komende bestuursfuncties wegens aflopende termijnen en onvervulde plaatsen:

- Natuurhistorisch secretaris
- Redacteur Padloper Nieuwsbrief
- Secretaris
- Voorzitter
- Lid excursiecommissie

Over de inhoud en de tijdsinvestering kunt U contact opnemen met de voorzitter:

voorzitter@ groningen.knnv.nl of op tel. nummer 050-4031953.

De secretaris verwacht Uw aanmeldingen graag op email-adres secretaris@ groningen.knnv.nl of op tel. nummer 050-4031953.

- Mededelingen en ingekomen:

Woensdag 9 november: Operatie Steenbreek in Groningen ,
lezing in de Biotoop te Haren

Breken met steen

“Steenbreek in stadstuinen”, lezing georganiseerd door het Nivon in samenwerking met IVN en KNNV .

Gras eruit en tegels erin. Zo gaat het in steden en dorpen waar voor- en achtertuinen veranderen in steenvlaktes. De gevolgen van deze verstening voor milieu, natuur en gezondheid worden steeds duidelijker. Inmiddels zijn er tegeninitiatieven. De stichting Operatie Steenbreek – gesteund door onder andere de KNNV en het IVN – timmert hard aan de weg met cursussen, informatie en tuinambassadeurs. En wat denkt u van een waterlabel voor uw woning?

Breken met steen! Natuur in de tuin is het thema van deze lezing waarin de mogelijkheden om zelf je tuin te verrijken met alles wat groeit en bloeit (en ons zo boeit, om het met Bert Garthoff te zeggen) centraal staat. Meer groen op een speelse manier? Tegels eruit, groen erin! Mooie voorbeelden ziet U in de films van Oog TV. De lezing zal gegeven worden door Michiel Coesel, ecologische hovenier in Groningen. Voor de voorbereiding tekenen Nivon, IVN en KNNV.

Datum woensdag 9 november 20.00 – 22.00 uur

Locatie De Biotoop, Kerklaan 30 Haren

Kosten: geen

Verplichte aanmelding, via eerlijkenegroengras@nivonnoord.nl of 050 5417010

➤ Excursieverslagen:

Zaterdag 9 juli : Fochteloër veen met de vogelwerkgroep.

Een heerlijke wandeling met mooie waarnemingen en een heerlijke nazit bij Theehuis Zunneshien. Vakantie in eigen land!

Waarnemingen:

Geelgors	Grasmus	Roodborsttapuit	Koolmees
Kneu	Graspieper	Houtduif	Kokmeeuw
Bruine kiekendief	Boerenzwaluw	Veldleeuwerik	Putter
Paapje	Slangenarend	Spreeuw	Kievit
Buizerd	Huiszwaluw	Kraanvogel(10)	Grauwe gans
Torenavalk	Vink	Zilvermeeuw	raaf

Met dank aan Paul.

Woensdag 31 augustus : Vleermuizenexcursie o.l.v. Klarissa Nienhuis

Sfeerverslag.

Het beginpunt van deze excursie was de vijver aan de Esserhaag vlakbij de begraafplaats in Coendersborg. We waren met een handjevol mensen en het was nog licht. Bij de vijver werd er over vleermuizen verteld door Klarissa Nienhuys.

Tijdens deze soort korte lezing begon het te schemeren. We leerden onder andere dat vleermuizen twee geluiden maken, een hoog sociaal geluid en een nog hoger, ultrasoon geluid om mee te 'zien'. Dit sociale geluid hoorde ik tegen het eind van de soort lezing. Heel hoog, geen ander kon het óók horen. Na even zoeken zagen we de eerste vleermuis (rosse

vleermuis) vliegen, op zo'n 25 meter. Direct werden er batdetectoren aangezet die het ultrasonische vleermuisgepiep omzette in door mensen hoorbaar geluid. De speurtocht begon. We liepen met de batdetectoren langs de begraafplaats, om onderweg af en toe ineens stil te gaan staan en de lucht af te speuren naar de vleermuis die we gehoord hadden (met de batdetector). Ondertussen vertelde Klarissa achtergrondinformatie over wat we zagen en kwamen we andere mensen tegen die ook opzoek waren naar iets, pokémons. Verder op de avond zijn we naar de Helpervijver gefietst en hebben daar de excursie voortgezet. Er werd ons verteld over plannen van de gemeente die dit gebied veel schade zouden toebrengen. Verder zaten hier watervleermuizen. We konden die prachtig over het water zien vliegen en hun schaduwen volgen die onze zaklampen op hen wierpen. Na de vleermuizen goed bekeken en gehoord te hebben namen we afscheid. Het was een interessante en leerzame avond.

Matthias Groenewolt.

Zaterdag 10 september: Westerbroek met de vogelwerkgroep.

Met 5 deelnemers vertrekken we bij v,d,Valk (what's in a name!?) en wandelen het gebiedje van Natuurmonumenten in. Een oase van rust, vlakbij Stad! Allerlei zangvogels piepen en fluiten om ons heen en bij de eerste waterpartij zien we krakeenden en wilde eenden opvliegen. Kennelijk een alarm voor de volgende plassen of het was etenstijd elders, want het water ligt er verder stilletjes bij. Tot we meer zicht krijgen op het water en we meerkoeten en dodaarzen met jongen kunnen bewonderen. Boven het pad zweven buizerds en lawaaien grote Canadese ganzen en op de volgende plas zien we futen en wintertalingen en op de distels de distelvinken (putters dus), zoals het hoort. En die toekan heeft heerlijke koffie.

Waarnemingen:

G.J.

Boomklever	Roodborst	Pimpelmees	Koolmees
Zwarte mees	Zwartkop	Zwarte roodstaart	Vink
Krakeend	Wilde eend	Meerkoet + juv.	Dodaars + juv.
Buizerd	Wintertaling	Fuut	Blauwe reiger
Zilverreiger	Grote Canadese gans	Putter	Torenavalk

Zondag 18 september: Excursie Millingerwaard o.l.v. de plantenwerkgroep.

Het jaarlijkse uitstapje van de plantenwerkgroep was een bezoek aan de Millingerwaard. Een uiterwaard met oobossen, moerassen, graslanden, plassen en rivierduinen aan de zuidkant van de Waal. Wilde paarden en runderen lopen er vrij rond. Het natuurgebied maakt deel uit van een groter geheel de Gelderse Poort, aangewezen als Natura2000-gebied. Om ruimte te

geven aan het water in tijden van hoog water wordt een slenk gegraven dwars door de uiterwaard.

Waarom rijden we zo'n 200 kilometer ver om wat groen te zien? Wel in de eerste plaats om de beleving van het grote rivierenlandschap. En verder om de plantenrijkdom, met soorten welke in Groningen niet voorkomen.

Bij eerdere bezoeken liepen we de natuur in via de westzijde bij de voormalige steenfabriek. Deze mogelijkheid zou afgesneden zijn vanwege de gegraven slenk, zodat we het gebied nu benaderden aan de oostzijde (Millingen).

Na de laatste huizen meteen links van het rijwielpad is een paardenwei. Volgens ingewijden is daar maaisel opgebracht van de dijk met bijzondere soorten bij Tolkamer. Wij vonden daar Vijfdelig- en Muskuskaasjeskruid (foto)

vooral te herkennen aan het verschil in het bovenste blad; verder Grote centaurie, Hokjespeul, Goudhaver en Bonte wikke. Op droog gevallen grond Rosse vossenstaart, Bruin cypergras, Slijkgroen, Klein vlooienkruid, Aardbeiklaver en Goudzuring.

Haaks op de grote slenk zijn een drietal kleine slenken gegraven, welke bedoeld zijn voor aanvoer van kwelwater opdat het gehele gebied niet droogvalt. Hier troffen wij Polei, Smal tandzaad, Kaal breukkruid en Geoorde zuring aan. De vlakte groeit wat dicht met opslag van Zwarte populier. Bij de Waal gekomen zagen we de in de zon blinkende zandstrandjes van de Waal, helaas zonder Amaranten e.d.

Dat daar nauwelijks iets groeide kwam door de extreem hoge waterstand in juni. Bij een krib ontwaarden we tussen de basaltblokken toch nog Druifkruid, Kleine majer, Doornappel, Klein liefdegras, Liggende en Welriekende ganzenvoet. Op de terugweg langs het Colenbrandersbos Boxdoorn, Knolribzaad, Rivierkruid en Hondstarwegras.

Zeer tevreden, voldaan en een tikje bruiner aanvaarden de 7 deelnemers de lange terugtocht.

Willem Stouthamer.

Dinsdag 20 september : Lezing door Wim van Boekel : Na de vloed: **Waterspitsmuizen** in de **Onlanden**.

Na een inleiding over de ontwikkelingen in de Onlanden genieten de 25 toehoorders van een interessante uiteenzetting over het inventariseren van het gebied op de muizenpopulatie.

In de praktijk komt dit neer op :

- . per deelgebiedje 3 raaien (=rijen) van 2x10 vallen
- . hooi, wortel en meelwormen erin
- . 2 nachten prebaiten (voorvoeren zonder vangen)
- . 3 nachten vangen
- . gevangen muizen merken door knipje in de vacht
- . waterspitsmuizen onderscheiden d.m.v. kenmerken en gewicht (knipje maakt ze 'lek')

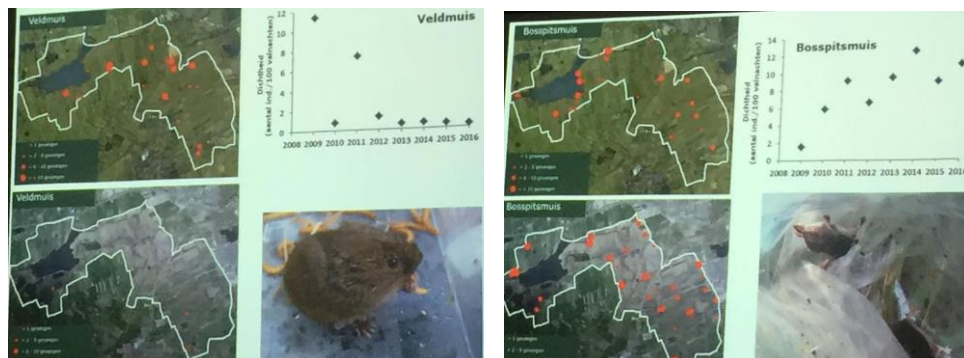
Gaandeweg zijn er aanpassingen aan de vangstmethode gedaan, zoals meer meelwormen bij sterfte van bosspitsmuizen, betere controle van de vallen en het verlagen van de drempel van het valmechanisme.

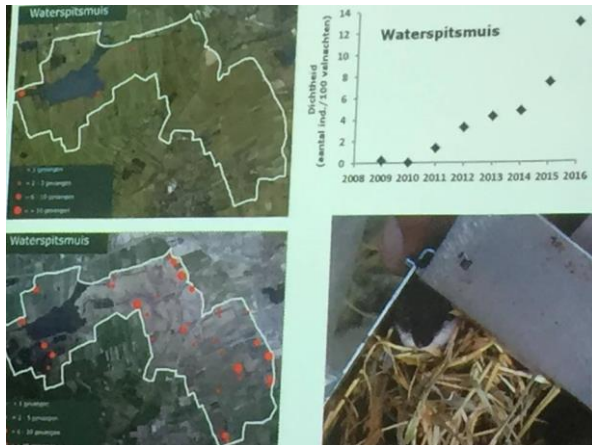

Dit plaatje laat een aantal hoofdrolspelers zien in het verhaal van Wim van Boekel.

1. Veldmuis
2. Aardmuis
3. Waterspitsmuis
4. Dwergmuis
5. Bosspitsmuis
6. Dwergspitsmuis

Met verspreidingskaartjes en grafieken krijgen we een beeld van de toe- of afname van de verschillende soorten. En de oorzaken, m.n. mobiliteit en nestplaatsen.

Als aanvulling op de vangstresultaten wordt ook braakbalonderzoek gedaan om vast te stellen hoe de populaties uilen zich ontwikkelen na de vernatting van het terrein. Daarbij valt ook de voorkeur van uilen op voor veldmuizen; nemen die af in aantal, dan heeft dat direct gevolgen voor de uilenstand.

Enkele conclusies:

- . herinrichting van de veenweide naar moeras heeft grote gevolgen gehad voor de samenstelling van de muizenpopulaties.
- . de waterspitsmuis is 'de grote winnaar'
- . de veldmuis, uilen en roofvogels zijn 'verliezers'.

Een boeiende avond over een prachtig natuurontwikkelingsgebied vlak naast Stad. G.J.
Met dank aan Wim en André (plaatjes van plaatjes!)

Zaterdag 24 september : Excursie naar de kolk bij de **Boonenschans** o.l.v. de Arthropoda-werkgroep .

Om 10.45 uur verzamelden de 9 deelnemers zich in Oost-Groningen bij de kolk Booneschans. Het was prachtig weer, weinig wind en een fijne temperatuur van ongeveer 23 °C. Ook voor insecten zijn dit goede voorwaarden om zich te laten zien.

De kolk werd in 1999 uitgegraven tijdens de herinrichting van het Oldambt. De voormalige kolk, vermoedelijk ontstaan tijdens de Sint Maartensvloed van 22 en 23 november 1686, lag echter op een iets andere plek. Ook de huidige vorm is niet die van een kolk. De bodem van de ongeveer 2,5 m diepe kolk is tamelijk vlak.

De waterplanten in de kolk waren meest al flink op hun retour. Resten van Smalle waterpest visten we op. Aan de wateroppervlakte dreef Klein kroos en Veelwortelig kroos. Dat was het wel. Een aardige waarneming was de verdeling van waterkevers en wantsen in het water. Waar veel Platte zwemwantsen zwommen troffen we geen waterkevers aan. En omgekeerd, waar we veel van de ovale waterroofkevers (*Agabus spec.*) aantroffen vonden we geen Platte zwemwantsen. De meest bijzondere waarnemingen van waterdieren waren de indrukwekkend grote Spinnende watertor (♀), een Staafwants, een jonge Zeelt (ca. 6 cm), enkele Rietvoorns en een slijkvlieglarve. Verder veel waterjuffers, een enkele libellelarve, enkele haftenlarven,

watermijten en bloedzuigers, waaronder de Onechte paardenbloedzuiger die slakken en vleesresten nuttigt. Waterslakken ontbraken natuurlijk ook niet: de Ovale poelslak, Kleine diepslak, Bronblaashoren. Aan de wateroppervlakte ontbraken ook de talrijke schaatsenrijders niet.

Verscheidene spinnensoorten konden op naam worden gebracht: Rietkruisspin, Rietstruikzakspin, Grote dikkaak, Marmerspin, Herfstspin, een piraatje (spec.), en nog wat dwergspinnetjes en wolfspinnen.

Langs de oever staan enkele Elzen. Veel elzenpropjes waren besmet met de Elzenvlag, een schimmel.

De lunchpauze werd al keuvelend en kauwend doorgebracht aan de oever van de kolk.

Vervolgens het natuurgebied Bos van Houwingaham in. Houwingaham is een “verdronken” dorp ten zuiden van Bad Nieuweschans. De waarnemingen waren Bruinrode heidelibellen, Paardenbijters, Brede wielwebspin, Schaduwstrekspin, Krabspinnetjes, Menuetzweefvlieg, Bruine sprinkhaan, Kustsprinkhaan, heel veel groene Rietcicades. Een IJsvogeltje vloog eventjes langs. Erg aardig was de vondst van een cocon van de Wespspin, die twee van zijn rechter achterpoten miste, in een van de coupures van de dijk voor de noodwaterberging.

Aart Jan Langbroek

Dinsdag 4 oktober: Slangen in Noord-Nederland door Rolf van Leeningen.

2 soorten sinds kort in Groningen aangetroffen, horen 21 toevoorders: adder en ringslang. En daar komt voor Dr. en Fr. nog de gladde slang bij. Na een algemene inleiding over slangen spitst de lezing zich toe op de verschillen tussen de inheemse soorten. M.n. de gekielde schubben, de pupil, de tekening en de kleur. Bij adders komt ook melanisme voor.

Adders zijn eierlevendbarend en kunnen daarom ook verder naar het noorden worden aangetroffen. De ringslang legt de eieren m.n. in broedhopen/composthopen. Er gaan lege eierschalen door de zaal.

De adder heeft een voorkeur voor open en half open gebieden met heide en hoogveen op de overgang van droog naar vochtig met structuurrijke vegetaties. De ringslang wordt gevonden in laagveengebieden(nat) en is een cultuurvolger (b.v.(spoor)dijken, (spoor)wegen, dorp en stad.

Het Ravon doet onderzoek en maakt daarbij gebruik van de kopschildenformule bij adders en de buikpatronen bij ringslangen. De gegevens gaan in een datasysteem en met hervangstgegevens wordt de migratie binnen de gebieden op kaart ingetekend. Zie: Onderzoek naar de adderpopulatie van het Hijkerveld 1999-2011 door R. van Leeningen. Uitgave: Stichting Het Drentse Landschap. April 2014.

Een vervellingshuid (enkele keren per jaar) wordt doorgegeven en de kopschilden en de tekening zijn goed te zien.

De leefwijze van beide soorten wordt duidelijk op sheets en met mooie foto's getoond.

Bedreigingen zijn: buizerd, vos, slangenarend (mooie foto van buizerdnest met stukken adder) en menselijke activiteit. Prachtige filmpjes van de slangendans laten oohh's opklinken.

Een 'spannend' onderdeel is natuurlijk de adderbeet en addergif. Een beet is zelden dodelijk (conditie!), maar daarvoor is een protocol :

DIREKTE MAATREGELEN

A door gebeten persoon zelf

1. Vraag om hulp.
2. Probeer de rust te bewaren
3. Verwijder ringen of knellende banden aan arm of been waar de beet plaatsvond.
4. Beweeg het gebeten lichaamsdeel zo min mogelijk en raadpleeg een arts.

B door hulpverlener

1. Kalmeer de patiënt.
2. Let op de positie van de patiënt:
 - niet bewegen
 - gebeten lichaamsdeel laag houden
 - bij misselijkheid in stabiele zijligging leggen
3. Regel vervoer via 1-1-2 naar het ziekenhuis.
4. **Er mag nooit een tourniquet aangelegd worden !**
5. Verzamel gegevens over:
 - tijdstip en plaats van de beet
 - medische voorgeschiedenis en medicijngebruik van de patiënt (bv bloedgroep)

- al aanwezige effecten / symptomen

N.B. - geen incisie, niet uitzuigen, géén tourniquet

- niet koelen met ijs

- geen alcohol, koffie of thee geven

- als pijnstilling nodig is, alleen paracetamol geven (geen aspirine, ibuprofen etc.)

Een mooie en leerzame avond en we gaan tevreden met foldermateriaal en zoekkaarten huiswaarts. Goede reclame voor meer aandacht voor reptielen. Meldingen kunnen worden gedaan via Waarneming.nl. Meer info: www.ravon.nl G.J.

Zaterdag 8 oktober: Roegwold/Dannemeer o.l.v. Guido Meeuwissen met de Vogelwerkgroep.

Met 9 deelnemers richting Slochteren: 22 minuten volgens Guido en inderdaad we zijn snel te midden van groen en water. Mooie spiegels links en rechts van de Schildwolderdijk en natuurlijk veel ganzen, eenden en trekkende leeuweriken. Monumentale zilverreigers spiegelen in het Dannemeer. Na enig oponthoud (vermiste teckel) rijden we tussen schreeuwende waterrallen en fouragerende en rustende brand-, kol- en grauwe ganzen door naar de nieuwe P aan de Dannemeerweg. Putters, graspiepers en veldleeuweriken ritselen over ons heen, terwijl we een buizerd en een jagende blauwe kiek observeren. Duizendblad (rose en wit), kamille, grote egelskop en wilde radijs of knopherik blijven niet onopgemerkt. Ondertussen lopen we over een plankier boven eeuwenoude boomstronken(kienhout) en valt het op dat vogels juist dat stukje meer mijden. Maar met telescoop en kijker kunnen we ze vanaf het fietspad weer goed waarnemen, vooral de jagende jonge bruine kiekendief boven de onrustige wintertalingen. Als toetje boven de weilanden een prachtig paartje blauwe kiekendieven. Met koffie+ sluiten we in het Koetshuis bij de Fraeylemaborg een mooie excursie af.

g.j.

Waarnemingen genoteerd door Gustaaf Biezeveld:

Brandgans	Grauwe gans	Kolgans	Gr. Canadese gans
Nijlgans	Slobeend	Smient	Wilde eend
Wintertaling	Krakeend	Kuifeend	Tafeleend
Fuut	Meerkoet	Kokmeeuw	Zilvermeeuw
Aalscholver	Goudplevier	Kievit	Blauwe reiger
Grote zilverreiger	Waterral	Watersnip	Rietgors
Veldleeuwerik	Graspieper	Putter	Witte kwikstaart
Boerenwaluw	Bruine kiekendief vr.	Blauwe kiekendief m. + vr.	Buizerd
Torenvalk	Zwarte kraai	houtduif	Aantal soorten: 35

Dinsdag 11 oktober: Is dit ook een Paddenstoel, lezing door Kor Raangs en Inge Somhorst.

20 Geïnteresseerden krijgen allen een blad papier uitgereikt. En ja hoor; een Quiz! 10 prachtige foto's schuiven over het doek en of we maar willen noteren of het een paddenstoel is of niet. Uitslag aan het eind van de lezing Vormenrijkdom in het zwammenrijk. We maken kennis met een indeling in vormgroepen en veldkenmerken na een algemene inleiding over de paddenstoel: beker-, buik-, gaatjes-, kern-, knots-, koraal-, korst-, stekel- en trilzwammen en nog een groepje "v.a.w." (van alles wat). Over het scherm komt een bonte stoet aan zwammen voorbij, gerangschikt naar vorm. Maar... gelijke vormen hoeven geen familie van elkaar te zijn. Bepaalde vormen van paddenstoelen zijn meerdere malen in de evolutie ontstaan.

Prachtig fotomateriaal met snelle (eierwekker!!) toelichting passeert de revue en na de pauze wordt het meegenomen materiaal door de gasten en de lezinghouders Inge en Kor verdeelt over de verschillende groepen. Alle tafels zijn nodig! En de aanwezige zwammen worden zoveel mogelijk op naam gebracht en bekeken met loupe en binoculair. Prachtige, lange avond als degelijke voorbereiding op de excursie van komende zondag bij de Ennemaborg.

Foto's Tineke Schwab

Zondag 16 oktober : Paddenstoelenexcursie Ennemaborg door de paddenstoelenwerkgroep o.l.v. van Inge Somhorst en Kor Raangs.

Een prachtige droge herfstdag, helaas te droog voor plaatjeszwammen en boleten wordt ons ter introductie verteld. De titel van de lezing komt dan weer overduidelijk in beeld: Is dit wel een paddenstoel? gaan we ons afvragen bij alle piepleine organismen die we tegenkomen.

Op de parkeerplaats al een voorproefje uit de verzameldoos van Kor: minieme zwammetjes op eikel(doppen), tamme kastanje bolsters en hulstblaadjes met fantastische Nederlandse namen. Maar de eerste paddenstoelen die we vinden zijn plaatjeszwammen!! Krulzoom, russula en bloedsteelmycena. En daar komen ze dan: een korstzwam: witte tandzwam en een gaatjeszwam: eikenhaas, waarvan we later een prachtig groot en jong exemplaar zullen zien. Het eerste half uur hebben we het borgterrein nog niet eens betreden! Vlug de brug over en daar komen ze : korstschijfjes, roodvoetknotsjes, vlieskelkjes, eikenschorszwammen en dan toch weer plaatjeszwammen: molenaar, oranje dwergmycena (inderdaad heel klein met gele steel), een vissige russula, berkenridderzwam (ook bij eik!) en melksteelmycena. Daarna zien door de loep de prachtige vormen van eikelbekertje, eikeldopzwam, eivormig ruigkogeltje, met een zwart puntje en een viltig laagje, een droge zwarte trilzwam, die mooi opzwelt in water en een korreltjeszwam. En via het heksenscherm en de oranjebloesemzwam, die heerlijk ruikt, komen we bij de lunchplek naast de eikenhaas en de fragiele papilmycena.

We vervolgen onze zoektocht langs een prachtige ruiker prachtvlamhoed en ontdekken de lindeschorszwam, de roestkleurige borstelzwam en de bloedende buisjeszwam. Een wortelduizendpoot kronkelt op een paaltje en een myxomyceet, die nu gerekend wordt tot de

supergroep van de Amoebozoa, die zijn best doet om op een zwam te lijken. Heerlijkheden als het korsthoutskoolzwammetje, de eikenbladzwam, de grijze buisjeszwam en het klimopdekselbekertje slaan we op in ons geheugen, want ze zijn slechts te fotograferen met speciale apparatuur. Hoewel ook daarin is voorzien.(we zijn heel benieuwd Stella) Na de wachtervlinder en de afspraak door te lopen naar ons vervoer komen we toch nog een rimpelig breeksteeltje tegen en een franjehoed en een hertenzwam, wat Kor de verzuchting ontlokt dat je “ten onder kan gaan aan je eigen enthousiasme”. Uiteindelijk de brug over en Ubel verwoordt wat we allen voelen: “Jo word’n bedankt, we hebb’n ons knap vernuverd”. En dan ligt als een afscheidscadeautje (van Inge?) langs de weg eekhoortjesbrood. G.J.